

Οι πολιτικές προϋποθέσεις και τα διεθνή όρια της αναθεώρησης

Η μεταπολίτευση σε συνταγματικό επίπεδο ή ακριβέστερα στο επίπεδο της πολιτικής νομιμοποίησης του Συντάγματος μέσα από την συγκρότηση μιας ευρύτατης συνταγματικής συναίνεσης, ολοκληρώνεται μόλις το 2001.

Το Σύνταγμα του 1975 τέθηκε σε ισχύ με μία γενετικού χαρακτήρα αμφισβήτηση σε σχέση με το θεσμικό ρόλο του Προέδρου της Δημοκρατίας. Αυτό ήταν το πεδίο της αντιπαράθεσης γύρω από την αναθεώρηση του 1986. Μόλις το 2001 τα δύο μεγάλα κόμματα συμπίπτουν στις παραδοχές τους γύρω από το Σύνταγμα για το σύνολο της ύλης του, με ελάχιστες εξαιρέσεις: Η Ν.Δ. αποδέχεται τους συνταγματικούς διακανονισμούς του 1986 σε σχέση με τη δομή της εκτελεστικής εξουσίας και το ΠΑΣΟΚ αναγνωρίζει πανηγυρικά την σημασία των διατάξεων που προστατεύουν τα συνταγματικά δικαιώματα. Επιπλέον το 2001 διαμορφώνεται μία πρωτοφανής συνταγματική συναίνεση για το σύνολο σχεδόν των αναθεωρητέων διατάξεων.

Από την άλλη βέβαια πλευρά **το 2001 γίνεται ευρύτερα αντιληπτό ότι η αναθεωρητική διαδικασία μπορεί να είναι μία συνήθης και φυσιολογική διαδικασία επαναλαμβανόμενη ανά πενταετία.** Αποκτά συνεπώς νόημα η διατήρηση εκκρεμοτήτων που μπορούν να τεθούν στην επόμενη αναθεωρητική διαδικασία. Αυτό μπορεί να είναι σήμερα δείγμα ισχύος της συνταγματικής τάξης και αντοχής του Συντάγματος, αρκεί να έχουμε αίσθηση της βαρύτητας του συνταγματικού κειμένου.

Ας μην ξεχνούμε άλλωστε ότι ανάμεσα σε δύο αναθεωρήσεις μεσολαβεί **η κρίσιμη φάση της συνταγματικής διακινδύνευσης.** Πρόκειται για το μικρό, αλλά πυκνό χρονικό διάστημα κατά το οποίο «ήρτηται» ο αυστηρός χαρακτήρας του Συντάγματος. Βρίσκεται στα χέρια μιας αυξημένης, αλλά συγκυριακής πλειοψηφίας που πρέπει να έχει συνείδηση του θεσμικού της ρόλου και της σημασίας του μακρού ιστορικού χρόνου που συμπυκνώνεται στο Σύνταγμα.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος δεν είναι άλλωστε ένα εργαστηριακό προϊόν, αλλά μία ζωντανή πολιτική και πιο συγκεκριμένα κοινοβουλευτική

διαδικασία που εξαρτάται από τη δυνατότητα διαμόρφωσης των αναγκαίων πλειοψηφιών, από τις διακυμάνσεις της συγκυρίας, από στερεότυπα και εμμονές που πρέπει να ξεπεραστούν χωρίς να αντικατασταθούν από άλλες, από τυχαία γεγονότα.

Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί και δεν πρέπει να διατυπώνεται μία συγκροτημένη συνταγματική πολιτική. Μία πολιτική για τους θεσμούς, για το κράτος δικαίου, για το κοινωνικό κράτος, για τις σχέσεις κράτους και κοινωνίας των πολιτών, για τις σχέσεις κράτους και οικονομίας κ.ο.κ. προφανώς και πρέπει να διατυπώνεται. Στη σημερινή όμως εποχή και με δεδομένο το επίπεδο θεσμικής ανάπτυξης και ωρίμανσης των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (για να περιορίσω και ταυτόχρονα να συγκεκριμενοποιήσω τον κύκλο αναφοράς), πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι **το σύνταγμα δεν είναι μέσο άσκησης πολιτικής, αλλά πλαίσιο άσκησης πολιτικής.**

Το σύνταγμα οργανώνει νομικά το μακρύ ιστορικό χρόνο και διεκδικεί αντοχή και διάρκεια μόνον όταν επιτυγχάνει ευρύτατη αποδοχή. **Τα σύγχρονα ευρωπαϊκά συντάγματα δεν είναι ούτε αριστερά ούτε δεξιά, ούτε σοσιαλδημοκρατικά, ούτε συντηρητικά, ούτε νεοφιλελεύθερα. Πρέπει να έχουν την ικανότητα να επιτρέπουν την ανάπτυξη πολλών και διαφορετικών κυβερνητικών πολιτικών μέσα σε ένα ευρύχωρο, αλλά και απaráβατο πλαίσιο που έχει αναμφίβολα έντονο αξιακό, ιδεολογικό, ιστορικό και πολιτικό χαρακτήρα και γι' αυτό έχει πολύ έντονο κανονιστικό περιεχόμενο που αποτυπώνεται όμως στη γλώσσα και στο κείμενο και άρα εξάγεται μέσα από τους κανόνες ερμηνείας και εφαρμογής του Συντάγματος.** Η ύπαρξη αναθεωρητικών και γενικότερα συνταγματικών συναινέσεων δεν είναι κάμψη της πολιτικής σαφήνειας ή της ιδεολογικής καθαρότητας κάποιων διακηρυγμένων στόχων συνταγματικής πολιτικής, αλλά αναγκαία και ανυπέρβλητη προϋπόθεση για τον σχηματισμό των απαιτούμενων από το ίδιο το Σύνταγμα αυξημένων πλειοψηφιών.

Πρόκειται συνεπώς για ταύτιση του φαινομένου της συνταγματικής συναίνεσης με το φαινόμενο του αυστηρού Συντάγματος. Η αναθεώρηση οφείλει να είναι συναινετική για να είναι αναθεώρηση, αλλιώς θα είναι απλώς μία θεωρητική πρόταση. Αυτό απαιτεί ικανότητα και ωριμότητα διαπραγμάτευσης

και συμφωνίας. Η προσέγγιση αυτή που επιβάλλεται από το ίδιο το ιστορικό και κανονιστικό χαρακτήρα του τυπικού Συντάγματος δεν καθιστά μία αναθεωρητική πρωτοβουλία ούτε άνευρη ούτε θολή, την καθιστά συνταγματικό κανόνα, ενώ **ο αναθεωρητικός βολонταρισμός και μαξιμαλισμός είτε αρκείται στον ναρκισσισμό των λόγων του, είτε (εάν διαμορφωθούν οι αναγκαίες αυξημένες πλειοψηφίες στη συγκεκριμένη στιγμή) μετατρέπει το σύνταγμα σε πεδίο σύγκρουσης, κατά πάσα πιθανότητα στείρας.**

Άλλωστε η διεθνοποίηση του Συντάγματος, όπως και το ομόλογο φαινόμενο της «συνταγματοποίησης» του διεθνούς δικαίου αλλά βεβαίως και του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, είναι προφανές ότι **περιορίζει τα περιθώρια επιλογών του εθνικού συντακτικού και αναθεωρητικού νομοθέτη.** Υπάρχουν διεθνείς παραδοχές και ευρωπαϊκά συμφραζόμενα που κανένα εθνικό σύνταγμα δεν μπορεί να υπερβεί ή να αγνοήσει αζημίως. Ας μην ξεχνάμε ότι η ακώλυτη συμμετοχή της Ελλάδας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ήταν μία από τις βασικές επιλογές της αναθεώρησης του 2001 που προσέθεσε σχετική λιγόλογη, αλλά πολύ κρίσιμη ερμηνευτική δήλωση υπό το άρθρο 28. Αυτό θέτει και το πλαίσιο της συστηματικής ερμηνείας όλων των συνταγματικών διατάξεων.

